

Eviran ohje 18225/2

Luonnonmukaisen tuotannon ohjeet 8

Alhainen jalostus

Eviran ohje 18225/2

Luonnonmukaisen tuotannon ohjeet 8

Alhainen jalostusaste

2011

Eviran ohje 18225/2
Käyttöönotto: 1.1.2011

Tuonti- ja markkina- ja markkinavalvontayksikkö

Hyväksyjä Jaostopäällikkö, ylitarkastaja Beata Meinaner

Esittelijä Tarkastaja Jaana Elo

Jakelu: Julkaisu on saatavilla Eviran internetsivuilta osoitteesta www.evira.fi

Lukijalle

Tässä julkaisussa on kuvattu luonnonmukaisen tuotannon alhaisen jalostusasteen valmistusta koskevat ohjeet. Kaikkia luonnonmukaisen tuotannon tuotantosuuntia koskevat ohjeet sekä luonnonmukaisen kasvintuotannon ohjeet ovat julkaisussa Eviran ohje 18219/1 Luonnonmukaisen tuotannon ohjeet 1 – Yleiset ohjeet ja kasvin-tuotanto.

Kaikki luonnonmukaiseen tuotantoon liittyvät ohjeet löytyvät Elintarviketurvallisuusvirasto Evi-ran internet-sivuilta osoitteesta www.evira.fi.

Elintarviketurvallisuusvirasto Evira

Sisällysluettelo

1 ALHAISEN JALOSTUSASTEEN VALMISTUKSEN VALVONTA	5
2 ALHAISEN JALOSTUSASTEEN VALMISTUKSEN VALVONTAAN HAKEMINEN JA SIITÄ EROAMINEN	6
2.1 Valvontaan hakeminen	6
2.2 Luomusuunnitelma.....	6
2.3 Valvonnasta eroaminen	7
3 VALMISTUKSESSA HUOMIOITAVAA.....	8
3.1 Luomuraaka-ainepitoisuus.....	8
3.2 Pakkausmerkinnät	8
3.2.1 Luonnonmukaisen tuotantotavan ilmoittaminen	8
3.2.2 Tarkastusviranomaisen tunnusnumero	8
3.2.3 EU:n luomulogo ja siihen liittyvät merkinnät.....	8
3.2.4 Viittaus siirtymävaiheen tuotantoon.....	9
3.3 Tavaramerkit	9
3.4 Erilläänpito	9
3.4.1 Tuotteiden käsittely.....	10
3.4.2 Tuotteiden pakkaaminen ja kuljetus	10
3.5 Kirjanpito ja asiakirjat	10
3.5.1 Yleistä kirjanpidosta.....	10
3.5.2 Tuotteiden käsittelyn ja varastossa olevien luomutuotteiden kirjanpito	10
3.5.3 Luovutettujen luomutuotteiden kirjanpito.....	10
3.5.4 Taselaskelmat.....	11
4 SEURAAMUKSET JA MUUTOKSENHAKU	12

1 Alhaisen jalostusasteen valmistuksen valvonta

Maatiloilla tapahtuva tilan omien maataloustuotteiden ns. alhaisen jalostusasteen valmistus kuuluu ELY -keskusten valvontaan.

Alhaisen jalostusasteen valmistusta on esimerkiksi:

- jauhojen, ryynien, hiutaleiden tms. valmistus tilalla omassa myllyssä
- juuresten ja kasvien kuoriminen, pilkkominen ja ryöppääminen
- marjojen tai ternimaidon tms. jäädyttäminen
- tilateurastus, lihan paloittelu ja jauhelihan valmistus
- yrttien kuivaaminen
- yrttisuolan valmistus
- luomuraaka-aineiden sekoittaminen keskenään (raasteet, yrttisekoitukset, myslit)
- mehujen (täysmehu ilman sokeria) ja soseiden (ilman sokeria) valmistus
- viillin valmistaminen omasta juuresta

Alhaisen jalostusasteen tuotteiden valmistuksessa voidaan käyttää omien maatalousperäisten tuotteiden lisäksi vettä, suolaa ja tuorehiivaa. Tilalla voidaan valmistaa esimerkiksi ruisleipää tilan omasta viljasta.

Alhaisen jalostusasteen valmistukseen kuuluu myös edellä mainittujen tuotteiden pakkaaminen ja merkitseminen luomutuotteiksi valmistuksen jälkeen.

Alhaisen jalostusasteen valmistukseen kuuluu myös luomutuotteiden valmistaminen tilan omista luomuraaka-aineista (ns. rahtityön ostaminen). Alhaisen jalostusasteen valmistuksessa toimija vie luomuraaka-aineet rahtityön tekijälle, rahtityön tekijä valmistaa tuotteet ja toimija saa valmiit luomutuotteet. Toimija vastaa luomuraaka-aineista ja tuotteiden pakkausmerkinnöistä. Tuotteiden valmistaja (rahtityöntekijä) vastaa valmistuksen aikaisesta erilläänpidosta.

Alhaisen jalostusasteen valmistukseen kuuluvaa valmistuttamista on esimerkiksi:

- viljojen jauhattaminen luomuhyväksytyssä myllyssä
- öljyn puristuttaminen luomuhyväksytyssä puristamossa
- mehun puristuttaminen luomuhyväksytyssä puristamossa (ei lisätä sokeria, entsyymiä tms.).

2 Alhaisen jalostusasteen valmistuksen valvontaan hakeminen ja siitä eroaminen

2.1 Valvontaan hakeminen

Valvontaan haetaan ennen alhaisen jalostusasteen valmistuksen aloittamista. Valvontaan haetaan lähettämällä hakemus oman alueen ELY -keskukseen. Hakemus tehdään luomuvälvontalomakkeilla 1 (peruslomake) ja 1e (tuotantosuuntakohtainen lomake). Hakemuslomakkeet ovat tämän ohjeen liitteinä (liitteet 1 ja 2). Lomakkeet löytyvät myös Eviran internet-sivuilta www.evira.fi.

2.2 Luomusuunnitelma

Alhaisen jalostusasteen valmistuksen hakemukseen on liitettävä luomutuotteiden valmistusta koskeva luomusuunnitelma. Suunnitelmassa tulee olla kuvaus toiminnasta ja ne toimenpiteet, joilla toimija varmistaa, että luomusäädöksiä noudatetaan. Suunnitelmasta on käytävä ilmi ne ajan tasalla olevat toimenpiteet, joilla toimija varmistaa luomusäätöasetuksissa tarkoitettujen varojen tarkastustoimenpiteiden noudattamisen ja näiden toimenpiteiden suorittamisesta vastuussa oleva henkilö.

Luomusuunnitelma pohjautuu kriittisten pisteiden kartoittamiseen ja niiden valvontaan. Tällaisia pisteitä ovat kaikki ne kohdat luomutuotteiden valmistuksessa, varastoinnissa ja kuljetuksessa, joissa on vaarana, että luomutuotteeseen sekoituu tavanomaisesti tuotettua tuotetta tai tavanomaisesti tuotettu tuote merkitään luomutuotteeksi.

Luomusuunnitelmassa on oltava kuvaus toimenpiteistä, joihin toimija ryhtyy epäillessään, etteivät tuotetut/valmistetut luomutuotteet täytä luomusäätöasetuksen vaatimuksia. Tuotteista tulee tällöin poistaa luonnonmukaiseen tuotantotapaan viittaavat merkinnät tai ne saa saattaa markkinoille luonnonmukaiseen tuotantotapaan viittaavien merkinnöiden vasta kun epäily on osoittautunut aiheettomaksi. Tilan tulee ilmoittaa ELY -keskukseen tällaisista epäilyttävistä eristä.

Luomusuunnitelman tulee sisältää myös selvitykset siitä, miten toimija varmistaa, että: kirjanpidosta voidaan jäljittää markkinoille saatettavien luomutuotteiden valmistajat sekä vastaanottajat/ostajat (jos eri kuin vastaanottaja) taselaskelmia laaditaan koostumusta koskevia vaatimuksia noudatetaan pakkausmerkintöjä koskevia vaatimuksia noudatetaan.

Seuraavassa on kuvattu erikseen luomusuunnitelma-vaatimukset alhaisen jalostuksen valmistajille ja valmistuttajille.

Valmistajat

Luomusuunnitelmassa tulee kuvata luomuvälvontaan piiriin haettavasta toiminnasta mm: toiminnan luonne eli valmistaminen

- onko toiminta jatkuvaa vai kausiluontoista
- luettelo valmistettavista luomutuotteista
- luettelo luomutuotteiden valmistuksessa käytettävistä raaka-aineista
- luettelo valmistettavista tavanomaisesti tuotetuista elintarvikkeista
- valmistustoiminnan vaiheet (esim. sanallisesti tai kaaviona)
- luomutuotteiden valmistukseen, pakkaamiseen ja varastointiin käytettävät tilat
- luettelo niistä tilan koneista ja laitteista, joita käytetään luomutuotteiden valmistuksessa ja varastoinnissa
- kuvaus luomutuotteita koskevista kuljetusmenettelyistä
- ne toimenpiteet, joilla toimija varmistaa, että luomusäädöksiä noudatetaan.

Valmistuttajat

Luomusuunnitelmassa tulee kuvata mm:

- toiminnan luonne eli valmistuttaminen
- kuvaukset tehtäväksi annetuista toiminnoista
- luettelo käytettävistä alihankkijoista ja kuvaus niiden toiminnasta, joilta toiminnot ostetaan

- kirjalliset sopimukset alihankkijoiden kanssa
- luettelo luomutuotteista, joita toimija aikoo valmistuttaa
- onko toiminta jatkuvaa vai kausiluontoista
- luettelo tuotteiden valmistajista sekä tiedot niiden toimintaa valvovista tarkastusviranomaisista

Valmistuttajan tulee ottaa huomioon soveltuvin osin myös muut valmistajia koskevat omavalvontavaatimukset, jos toimija varastoi luomutuotteita ennen ja/tai jälkeen valmistustoimintoja tai kuljettaa luomutuotteita.

Alhaisen jalostusasteen luomusuunnitelman ohje on liitteenä (liite 3).

2.3 Valvonnasta eroaminen

Halutessaan erota valvontajärjestelmästä toimijan tulee tehdä asiasta kirjallinen ilmoitus toimijaa valvovalle ELY – keskukselle. Ilmoitus valvonnasta eroamisesta voidaan tehdä Luomuvalvontalomakkeella 10 (liite 4). Lomakkeen saa pyytämällä ELY – keskukselta. Lomake löytyy myös Elintarviketurvallisuusvirasto Eviran internetsivuilta osoitteesta www.evira.fi. Lomakkeelta valitaan kohta tuotantosuunnan poistaminen luonnonmukaisen tuotannon valvontajärjestelmästä ja kirjoitetaan, mistä tuotantosuunnasta on kyse.

Toimijan oikeus käyttää viittausta luonnonmukaiseen tuotantotapaan päättyy sinä päivänä, jona ELY – keskus on tehnyt päätöksen toimijan poistamisesta valvontajärjestelmästä.

3 Valmistuksessa huomioitavaa

3.1 Luomuraaka-ainepitoisuus

Luomuasetuksissa ei ole määritelty käsitettä ”100 %:n luomutuote”. Alhaisen jalostusasteen mukaisesti tuotetuissa luomutuotteissa ovat kuitenkin aina kaikki maatalousperäiset tuotteet 100 %:sesti luonnonmukaisesti tuotettuja.

3.2 Pakkausmerkinnät

Pakkausmerkintöjä tehtäessä tulee huomioida sekä yleiset pakkausmerkintävaatimukset että niiden lisäksi luomutuotteita koskevat erityisvaatimukset. Yleisistä elintarvikelainsäädännön mukaisista pakkausmerkintämääräyksistä antavat tietoja kuntien elintarvikevalvontaviranomaiset. Tässä ohjeessa kerrotaan ainoastaan luomutuotteita koskevista erityisistä pakkausmerkintävaatimuksista kuten luonnonmukaisen tuotantotavan ilmoittaminen, tarkastusviranomaisen tunnusnumero, yhteisön tunnus ja maatalousperäisten raaka-aineiden alkuperän ilmoittaminen.

Luonnonmukaisen tuotannon pakkausmerkintävaatimukseen tuli muutoksia 1.1.2009, jolloin vanha luomuasetus (neuvoston asetus (ETY) N:o 2092/91) kumoutui ja uudet asetukset astuivat voimaan. Siirtymäsäännösten mukaan vanhan luomuasetuksen mukaisesti merkityjä tuotteita saa saattaa markkinoille sekä vanhoja pakkausmateriaaleja käyttää kesäkuun 2012 loppuun saakka. Tilan tulee kuitenkin huomioida 1.7.2010 voimaan astuneet pakkausmerkintämuutokset uusissaan pakkauksia ja valmistessaan uusia luomutuotteita.

3.2.1 Luonnonmukaisen tuotantotavan ilmoittaminen

Luonnonmukaiseen tuotantotapaan viittaava merkintä saa olla elintarvikkeen nimessä luonnonmukaisella tuotantotavalla tuotetuissa maataloustuotteissa.

Esimerkkejä luomuviittauksesta elintarvikkeen nimessä:

Luonnonmukaisesti tuotettua mustaviinimarjamehua, Luomuruusjauhoa, Biodynaamisesti viljeltyä naurista, Ekotomaattia, Bioporkkanaraastetta, Luomuruisleipää.

Pakkausmerkinnöistä on käytävä ilmi, mitkä ainesosat ovat luonnonmukaisesti tuotettuja. Merkintä voi olla maininta elintarvikkeen nimen yhteydessä tai kyseisen ainesosan kohdalla ainesosaluettelossa.

Esimerkkejä luomumerkinnöistä ainesosaluettelossa:

- 1) Luomu neljän viljan hiutale
Ainekset: Luomuvehnä-, -kaura-, -ohra- ja -ruishiutale
- 2) Luomu neljän viljan hiutale
Ainekset: *vehnä-, *kaura-, *ohra- ja *ruishiutale
* Luonnonmukaisesti tuotettu

3.2.2 Tarkastusviranomaisen tunnusnumero

Pakkausmerkinnöissä on oltava sen tarkastusviranomaisen tunnusnumero, joka on tarkastanut viimeisimmän tuotanto- tai valmistustoimenpiteen. Alhaisen jalostusasteen valmistuksen tarkastusviranomaisen on se ELY-keskus, jonka alueella tila sijaitsee. Tarkastusviranomaisen tunnusnumero on muotoa FI-EKO-XXX, jossa XXX on tilaa valvovan ELY-keskuksen numero. ELY-keskusten numerot löytyvät liitteestä 1.

Tarkastusviranomaisen tunnusnumero tulee olla 1.7.2010 alkaen uusien luomuasestusten mukainen.

3.2.3 EU:n luomulogo ja siihen liittyvät merkinnät

EU:n luomulogo käyttö on pakollista valmiiksi pakattujen luomuelintarvikkeiden pakkausmerkinnöissä 1.7.2010 alkaen.

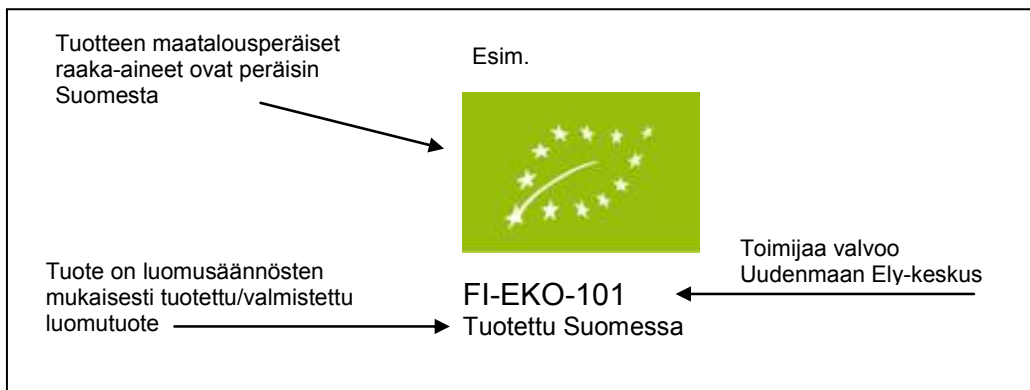
EU:n luomulogon malli ja sen käyttöä koskevat edellytykset on annettu komission asetuksella (EU) N:o 271/2010. Linkki asetukseen löytyy myös Eviran internetsivuilla.

Samassa näkökentässä kuin logo, on aina ilmoitettava sekä valvontaviranomaisen tunnusnumero että maininta, missä tuotteen sisältämät maatalousperäiset raaka-aineet on tuotettu.

Alhaisen jalostusasteen valmistuksen pakkauksissa maininta voidaan ilmoittaa jollakin seuraavista vaihtoehdoista:

- tuotettu EU:ssa tai
- korvaamalla "EU" maan nimellä, tuotettu Suomessa tai
- täydentämällä "EU":ta maan nimellä, tuotettu EU:ssa - Suomi

Alkuperämaininta sijoitetaan pakkausmerkinnöissä tarkastusviranomaisen tunnusnumeron alapuolelle.

Kuva 1

3.2.4 Viittaus siirtymävaiheen tuotantoon

Luomutuotannossa edellytetään kahden vuoden siirtymävaihetta ennen kuin viljeltyä tuotetta voidaan pitää luomutuotteena. Monivuotisilla kasveilla siirtymävaihe on kolme vuotta. Siirtymävaiheen aikana saa tuotteiden merkinnöissä olla siirtymävaiheeseen viittaavia merkintöjä. Edellytyksenä merkinnöille on, että siirtymävaiheentuote sisältää vain yhtä maataloudesta peräisin olevaa kasviperäistä tuotetta (esim. tomaattimurska) ja että siirtymävaihetta on kestänyt vähintään 12 kuukautta ennen sadonkorjuuta.

Siirtymävaiheen-viittaus tulee tehdä muodossa "luonnonmukaiseen maatalouteen siirtymässä oleva tuote / producerad under omställning till ekologisk jordbruk". Merkintä ei saa olla väriltään, kooltaan tai tyyliltään näkyvämpi kuin elintarvikkeen nimi. Merkinnässä teksti "luonnonmukaiseen maatalouteen" ei saa olla näkyvämpi kuin ilmaisu "siirtymässä oleva tuote".

Eläimistä saatavia tuotteita ei voi markkinoida siirtymävaiheen tuotteina.

3.3 Tavaramerkit

Tavaramerkissä saa olla luonnonmukaiseen tuotantotapaan viittaava merkintä vain, jos kyseessä on luomutuote.

3.4 Erilläänpito

Luomutuotteiden ja tavanomaisesti tuotettujen tuotteiden erilläänpito vaatimukset koskevat vain toimijoita, jotka käsittelevät ja/tai varastoivat samoissa tiloissa tai kuljettavat samalla kuljetuskalustolla sekä luonnonmukaisesti että tavanomaisesti tuotettuja tuotteita. Näiden toimijoiden on huolehdittava siitä, etteivät luomutuotteet ja tavanomaisesti tuotetut tuotteet pääse sekoittumaan eivätkä vaihtumaan missään valmistuksen, varastoinnin tai kuljetuksen vaiheessa. Luomutuotteisiin ei saa missään vaiheessa joutua edes vähäisiä määriä tavanomaisesti tuotettuja aineita.

3.4.1 Tuotteiden käsittely

Luomutuotteiden käsittelyä ja jalostusta varten ei aina ole käytettävissä omia välineitä ja laitteita. Jos samoilla laitteilla ja välineillä käsitellään sekä luonnonmukaisesti tuotettuja tuotteita että muita tuotteita, tulee muiden tuotteiden käsittelyn jälkeen ennen luonnonmukaisesti tuotettujen tuotteiden käsittelyä laitteet ja välineet puhdistaa. Puhdistusten tulee olla sellaiset, ettei muita tuotteita kuin luomutuotteita pääse luonnonmukaisesti tuotettuihin tuotteisiin. Ennen luonnonmukaisesti tuotettujen tuotteiden käsittelyä on puhdistustoimenpiteiden riittävyys tarkastettava sekä puhdistustoimenpiteet ja niiden tarkastusten tulokset kirjattava ylös.

3.4.2 Tuotteiden pakkaaminen ja kuljetus

Pääsääntö on se, että tuotteet kuljetaan suljetussa pakkauksessa tai ajoneuvossa. Kuljetuksen aikana erilläänpito varmistetaan seuraavin toimenpitein:

- 1) luomutuotteet kuljetaan (mukaan lukien tuku- ja vähittäiskaupat) ainoastaan sellaisissa pakkauksissa, säiliöissä tai ajoneuvoissa, jotka on suljettu niin, ettei niiden sisältöä voi korvata toisella tuotteella pakkausta rikkomatta tai sinettiä vilpillisesti käsittelemättä tai rikkomatta ja
- 2) varustettuna merkinnöillä, joista käy ilmi:
 - toimijan nimi ja osoite ja
 - tuotteen nimi ja viittaus luonnonmukaiseen tuotantotapaan (tuotteen koostumuksen mukaan: luomutuote tai siirtymävaiheen tuote) ja
 - tarkastuksesta vastaavan tarkastusviranomaisen tunnusnumero (ELY-keskuksen numero FI-EKO-xxx) ja
 - erätunnus, joka mahdollistaa erän yhdistämisen luomutuotantoa koskevaan kirjanpitoon.

Edellä mainitut tiedot voidaan esittää saateasiakirjassa (esim. lähete, rahtikirja, viljelijänvakuus), jos saateasiakirja voidaan kiistatta yhdistää tuotteeseen tai kuljetusajoneuvoon. Saateasiakirjaan on merkittävä kuljetusliikettä koskevat tiedot.

Kuljetuspakkauksen tai -ajoneuvon ei tarvitse olla suljettu, jos:

- 1) kuljetus tapahtuu suoraan kahden toimijan välillä, jotka molemmat kuuluvat valvontajärjestelmään ja
- 2) tuotteiden saatteena on asiakirja, josta käy ilmi seuraavat tiedot:
 - toimijan nimi ja osoite
 - tuotteen nimi, määrä ja viittaus luonnonmukaiseen tuotantotapaan
 - toimijaa valvovan viranomaisen (ELY-keskus) tunnusnumero
 - erätunnus esim. päiväys, jolla erä voidaan yhdistää kirjanpitoon,

- kuljetusliikkeen tiedot (jos toimija ei itse vie tuotetta tai toimija ei itse hae tuotetta)

- 3) kumpikin toimija pitävää kirjaa tällaisista kuljetuksista.

Jos vastaanottaja ei kuulu luomuvalvontaan (esim. vähittäiskauppa, suurtalous), tulee luomutuotteiden olla suljetussa pakkauksessa tai ajoneuvossa kuljetuksen aikana.

Toimijan tulee varmistaa tuotteiden erilläänpito kuljetusten aikana myös silloin kun kuljetukset hoitaa kuljetusliike (sopimus kuljetusliikkeen kanssa).

3.5 Kirjanpito ja asiakirjat

3.5.1 Yleistä kirjanpidosta

Luomuvalvonnassa kirjanpito siihen sisältyvine asiakirjoineen on keskeinen tarkastuskohde. Kirjanpidon tarkoituksena on varmistaa luomutuotteiden jäljitettävyyttä sekä mahdollistaa tuotettujen ja lähteneiden luomutuotteiden määrien vastaavuuden seuranta ja valvonta.

Kirjanpidosta tulee voida jäljittää yksi askel taaksepäin ja yksi askel eteenpäin. Yksi askel taaksepäin tarkoittaa, että kirjanpidosta tulee voida jäljittää luomutuotteeseen käytetyt luomuraaka-aineet. Yksi askel eteenpäin puolestaan tarkoittaa, että kirjanpidosta tulee voida jäljittää kenelle luomutuotteita on luovutettu ja kuinka paljon (ostaja / vastaanottaja).

Alhaisen jalostusasteen valmistustoiminnan kirjanpito voi olla sama kuin tilan tuotevirtakirjanpito. Kirjanpitoon kuuluvia asiakirjoita ovat mm. myyntilaskut, myynti/luovutuskirjanpito, varastokirjanpito, valmistusraportit, kuormakirjat ja/tai punnitusasiakirjat.

3.5.2 Tuotteiden käsittelyn ja varastossa olevien luomutuotteiden kirjanpito

Kirjanpidosta on käytävä ilmi varastossa olevat luonnonmukaisesti tuotetut raaka-aineet ja valmiit luomutuotteet sekä niiden määrät.

Valmistettujen luomutuotteiden määrästä sekä käsittelyssä ja jalostuksessa syntyvistä hävikeistä on pidettävä kirjaa.

Kirjanpitoon merkitään myös kohdassa 3.4.1 tuotteiden käsittely kuvatut puhdistustoimenpiteet ja puhdistustoimenpiteiden tehokkuutta koskevien tarkastusten tulokset.

3.5.3 Luovutettujen luomutuotteiden kirjanpito

Kirjanpidosta tulee voida jäljittää yksiköstä luovutetut luonnonmukaisesti tuotetut tuotteet sekä niiden määrät ja vastaanottajat/ostajat (jos ostaja

eri kuin vastaanottaja). Jos myynti on tapahtunut suoraan kuluttajille, suoramyynnin osalta kirjapiitoon merkitään vastaanottajaksi "kuluttajat".

3.5.4 Taselaskelmat

Luomuvalvontaan kuuluvan toimijan on suunniteltava kirjanpitoonsa siten, että toimija ja valvontaviranomainen voivat välittömästi saada siitä selville luonnonmukaisesti tuotetut tuotteet, niiden määrät sekä varastossa olevat ja luovutetut luomutuotteet määrineen. Tätä varten toimijan on laadittava määräajoin yhteenvetoja (taselaskelmia)

luomutuotteiden tuotantomääristä, varastossa olevista ja luovutetuista määristä.

Taselaskelmien laatimisten tiheys riippuu toiminnan luonteesta ja laajuudesta. Maatiloilla, joilla valmistustoiminta on kausiluonteista ja perustuu omiin luomuraaka-aineisiin, taselaskelma tulisi laatia 1 - 2 kertaa vuodessa.

Taselaskelman tuloksena tulee olla toteamus, että tuotettujen ja luovutettujen luomutuotteiden määrät ovat realistisessa suhteessa keskenään.

4 Seuraamukset ja muutoksenhaku

Seuraamuksista säännönvastaisuuksien tapahtuttua määrätään neuvoston asetuksessa (EY) N:o 834/2007, komission asetuksessa (EY) N:o 889/2008, Euroopan yhteisön yhteisen maatalouspolitiikan täytäntöönpanosta annetussa laissa (1100/94) sekä sen nojalla annetussa maa- ja metsätalousministeriön asetuksessa luonnonmukaisesta tuotannosta, luonnonmukaisten tuotteiden merkinnöistä ja valvonnasta (846/2008).

Seuraamuksista ja muutoksenhausta on kerrottu tarkemmin Eviran ohjeessa 18219/1 Luonnonmukaisen tuotannon ohjeet 1 - Yleiset ohjeet ja kasviontuotanto.

HAKEMUS

luonnonmukaisen tuotannon valvontajärjestelmään liittymiseksi (MMM:n asetus 846/2008 luonnonmukaisesta tuotannosta, luonnonmukaisten tuotteiden merkinnöistä ja valvonnasta).

Luomuvalvontalomake 1

ELY-keskuksen / Eviran merkintöjä

Päivämäärä	Dnro

Lomake pyydetään täyttämään selvästi tekstaten tai koneella ja palauttamaan:

- alkutuotannon osalta (mukaan lukien keruutuotanto sekä alhaisen jalostusasteen valmistus) ELY-keskuksen maaseutu ja energia -yksikköön
- lisäysaineiston pakkaamisen, tukkukaupan ja maahantuonnin osalta Eviran tuonti- ja markkinavalvontayksikköön
- rehujen valmistuksen, tukkukaupan ja maahantuonnin osalta Eviran maatalouskemian yksikköön

1. HAKIJAN TIEDOT	Hakijan nimi	Henkilö- tai ly-tunnus
	Hakijan osoite	Postinumero ja -toimipaikka
	Puhelinnumero	Telefax
	Sähköpostiosoite	Tilan/toimitilojen sijaintikunta/sijaintikunnat
	Yhteyshenkilö (mikäli eri kuin hakija)	Yhteyshenkilön puhelinnumero
	Päätilan, viljelijän tai toimitilojen osoite (jos muu kuin hakijan osoite)	
2. VALVONTAAN HAETTAVAT TUOTANTO- SUUNNAT JA TOIMIALAT	Haen liitettäväksi luonnonmukaisen tuotannon valvontajärjestelmään seuraavat tuotantosuunnat ja toimialat. Kunkin valvontajärjestelmään haluttavan toimialan on toimitettava toimialakohtainen täydennyslomake tämän hakemuksen liitteenä.	
	☐ Peltokasvin viljely mukaan lukien avomaalla tapahtuva puutarhatuotanto ja hedelmänviljely	(täydennyslomake 1a)
	☐ Kasvihuonetuotanto ja sienten kasvatusta	(täydennyslomake 1b)
	☐ Keruutuotanto	(täydennyslomake 1c)
	☐ Kotieläintuotanto	(täydennyslomake 1d)
	☐ Alhaisen jalostusasteen valmistus	(täydennyslomake 1e)
	☐ Lisäysaineiston pakkaaminen, tukkukauppa ja maahantuonti	(täydennyslomake 1f)
	☐ Rehujen valmistus, tukkukauppa ja maahantuonti	(täydennyslomake 1g)
☐ Elintarvikkeiden valmistus, varastointi, tukkukauppa ja maahantuonti	(täydennyslomake 1h)	
3. SITOUMUS	Toimija sitoutuu:	
	<ul style="list-style-type: none"> - noudattamaan Euroopan yhteisöjen neuvoston asetuksen (EY) 834/2007 ja komission asetuksen (EY) 889/2008 vaatimuksia merkinnöistä ja tuotantosäännöistä; - hyväksymään neuvoston ja komission asetusten mukaiset seuraamukset rikkomuksen tai sääntöjenvastaisuuden tapahtuttua - ilmoittamaan valvontaviranomaisille välittömästi, jos toimija epäilee, ettei sen tuottama, valmistama tai toiselta toimijalta saama tuote täytä neuvoston asetuksen vaatimuksia ja - ilmoittamaan seuraamustapauksessa (markkinointikielto, erottaminen valvontajärjestelmästä) asiasta tuotteen ostajille kirjallisesti sen varmistamiseksi, että luonnonmukaiseen tuotantotapaan viittaavat merkinnät poistetaan kyseisestä tuotannosta. 	
4. HAKIJAN ALLEKIRJOITUS	Aika ja paikka	Hakijan allekirjoitus

HAKEMUS

luonnonmukaisen tuotannon valvontajärjestelmään liittymiseksi (MMM:n asetus 846/2008 luonnonmukaisesta tuotannosta, luonnonmukaisten tuotteiden merkinnöistä ja valvonnasta).

TÄYTTÖOHJEET

Luomuvalvontalomake 1

2. VALVONTAAN HAETTAVAT TUOTANTOSUUNNAT JA TOIMIALAT

Merkitään kaikki ne tuotantosunnat ja toimialat, joilla hakija aikoo harjoittaa luonnonmukaista tuotantoa. Kunkin toimialan osalta on täytettävä toimialakohtainen täydennyslomake

- 1 a Peltokasvituotanto (mukaan lukien avomaavihannekset, marjat ja hedelmät)
- 1 b Kasvihuone- ja sienituotanto
- 1 c Keruutuotanto
- 1 d Kotieläintuotanto
- 1 e Alhaisen jalostusasteen valmistus
- 1 f Lisäysaineiston pakkaaminen, tukkukauppa ja maahantuonti
- 1 g Rehujen valmistus, tukkukauppa ja maahantuonti

3. SITOUMUS

Euroopan yhteisöjen komission asetus (EY) 889/2008 edellyttää valvontajärjestelmään liittyvältä toimijalta sitoumusta neuvoston asetuksen (EY) 834/2007 ja komission asetuksen tuotantosääntöihin, merkintävaatimuksiin ja menettelytapoihin

Seuraamukset

Seuraamuksista säännönvastaisuuksien tapahduttua määrätään Euroopan yhteisöjen neuvoston asetuksessa (EY) N:o 834/2007, Euroopan yhteisöjen komission asetuksessa (EY) 889/2008, Euroopan yhteisön yhteisen maatalouspolitiikan täytäntöönpanosta annetussa laissa (1100/94, muutettu 273/2003) sekä sen nojalla annetussa Maa- ja metsätalousministeriön asetuksessa luonnonmukaisesta tuotannosta, luonnonmukaisten tuotteiden merkinnöistä ja valvonnasta 846/2008 (muutettu viimeksi 193/2010).

ELY-keskus (rehujen valmistuksen, tukkukaupan ja maahantuonnin sekä lisäysaineiston pakkaamisen, tukkukaupan ja maahantuonnin osalta Elintarviketurvallisuusvirasto) voi päättää huomautuksista ja markkinointikielloista sekä poistaa toimijan ja tilan määrääjäksi valvontajärjestelmästä.

Huomautus on kirjallinen kehoitus tai ohje puutteen korjaamiseksi. Huomautusta on noudatettava määrääjässä ja se voi edellyttää uutta tarkastusta.

Markkinointikielto tarkoittaa luonnonmukaiseen tuotantoon viittaavien merkintöjen poistamista tuotteista ja tuotteiden markkinoille pääsyn estämistä luonnonmukaisesti tuotettuina. Markkinointikielto voi koskea joko tuore-erää, tuotantosuuntaa tai koko tilaa.

Valvontajärjestelmästä poistettu toimija voi hakeutua määrääjän jälkeen uudelleen valvontajärjestelmään. Tällöin siirtymävaihe alkaa kuitenkin alusta. Toimija voidaan poistaa valvontajärjestelmästä määrääjäksi myös, jos hän on tahallisesti tai törkeästi huolimattomuudesta laiminlyönyt säädetyt maksut.

Tuomioistuin voi tuomita sakkoja tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta aiheutetusta sääntöjenrikkomuksesta.

Muutoksenhaku

ELY-keskuksen päätöksiin voi hakea muutosta valittamalla maaseutuelinkeinojen valituslautakuntaan 30 päivän kuluessa siitä päivästä, jona valittaja on saanut tiedon päätöksestä. Valituslautakunnan päätöksestä voi edelleen hakea muutosta valittamalla korkeimpaan hallinto-oikeuteen siinä järjestyksessä kuin hallintolain käyttölaissa (586/1996) säädetään.

Elintarviketurvallisuusviraston päätöksiin voi hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen.

HAKEMUS

luonnonmukaisen tuotannon valvontajärjestelmään liittymiseksi (MMM:n asetus 846/2008 luonnonmukaisesta tuotannosta, luonnonmukaisten tuotteiden merkinnöistä ja valvonnasta).

LOMAKKEEN PALAUTTAMINEN JA LISÄTIETOJA**1. Luonnonmukainen maataloustuotanto, alhaisen jalostusasteen valmistus ja keruutuotanto**

Lomake palautetaan ELY-keskuksen maaseutu ja energia -yksikköön, josta saa myös tarvittaessa lisätietoja.

ELY-keskus	Osoite	Puhelin (vaihte)	
01 Uusimaa	PL 15, Maistraatinportti 2, 00241 HELSINKI	020 636 0070	
02 Varsinais-Suomi	PL 592, Ratapihankatu 36, 20101 TURKU	020 636 0060	
03 Satakunta	PL 266, Kuninkaanlahdenkatu 14, 28101 PORI	020 636 0150	
04 Häme	PL 131, Birger Jaarlin katu 15, 13101 HÄMEENLINNA	020 636 0130	
05 Pirkanmaa	PL 297, 33101 TAMPERE	020 636 0050	
06 Kaakkois-Suomi	PL 1041, Salpausselänkatu 22, 45101 KOUVOLA	020 636 0090	
07 Etelä-Savo	PL 164, Mikonkatu 3, 50101 MIKKELI	020 636 0120	
08 Pohjois-Savo	PL 2000, 70101 KUOPIO	020 636 0080	
09 Pohjois-Karjala	PL 69, 80101 JOENSUU	020 636 0110	
10 Keski-Suomi	PL 250, Cygnaeuksenkatu 1, 40101 JYVÄSKYLÄ	020 636 0040	
11 Etelä-Pohjanmaa	Huhtalantie 2, 60220 SEINÄJOKI	020 636 0030	
12 Pohjanmaa	PL 131, 65101 VAASA	020 636 0140	
12 Pohjanmaa	Kokkolan palvelupiste	PL 240, 67101 KOKKKOLA	020 636 0140
13 Pohjois-Pohjanmaa	PL 86, Viestikatu 1, 90101 OULU	020 636 0020	
13 Pohjois-Pohjanmaa	Ylivieskan palvelupiste	PL 103, 84101 YLIVIESKA	020 636 0020
14 Kainuu	Kalliokatu 4, 87100 KAJAANI	020 636 0100	
15 Lappi	PL8060, 96101 ROVANIEMI	020 636 0010	

2. Luonnonmukaisen lisäysaineiston pakkaaminen, tukkukauppa ja maahantuonti

Lomake palautetaan osoitteella:
Elintarviketurvallisuusvirasto
Tuonti- ja markkinavalvontayksikkö
PL 111, 32201 Loimaa

Lisätietoja, puhelin 020 690 999

3. Luonnonmukaisten rehujen valmistus, tukkukauppa ja maahantuonti

Lomake palautetaan osoitteella:
Elintarviketurvallisuusvirasto
Maatalouskemian yksikkö
Mustialankatu 3, 00790 Helsinki

Lisätietoja, puhelin 020 690 999

HAKEMUS

luomuelintarvikkeiden alhaisen jalostusasteen valmistuksen ja käsittelyn valvontajärjestelmään liittymiseksi.

Täydennyslomake 1e

ELY-keskuksen merkintöjä

Päivämäärä	Dnro

Lomake pyydetään täyttämään selvästi tekstaten tai koneella ja palauttamaan ELY-keskuksen maaseutu ja energia -yksikköön. Toimitetaan yhdessä luomuvalvontalomakkeen 1 kanssa, mikäli sitä ei ole toimitettu aiemmin.

1. HAKIJAN TIEDOT	Hakijan nimi	Luomurekisteritunnus (vanhoilla toimijoilla)
	Tilatunnus	ELY-keskus

2. ELINTARVIKKEET, JOIDEN ALHAISEN JALOSTUSASTEEN VALMISTUS ALOITETAAN	Valmistettava tai käsiteltävä tuote	Arvioitu valmistuksen ajankohta ja mahdollinen kausiluonteisuus
	☐ Valmistettavien tai käsiteltävien tuotteiden luettelo jatkuu erillisessä liitteessä	

3. LIITTEET	☐ Kuvaus valmistustoiminnan luonteesta <u>tai</u> ☐ Omavalvontasuunnitelma
----------------	---

4. HAKIJAN ALLE- KIRJOITUS	Aika ja paikka	Hakijan allekirjoitus

HAKEMUKSEN KÄSITTELY ELY- KESKUKSESSA	Alkutarkastus, pvm	Hyväksytty luonnonmukaisen tuotannon valvontajärjestelmään, pvm	Rekisteritunnus
	Hylätty, pvm	Hylkäysperusteet	
	Allekirjoitus		

TÄYTTÖOHJEET

Luomuvalvontalomake 1e elintarvikkeiden alhaisen jalostusasteen valmistus ja käsittely

Yleistä

Eviran tuonti- ja markkina- ja valvontayksikkö vastaa pääsääntöisesti valmistajien ja maahantuojien luomuvalvonnasta. Poikkeus tästä on maataloilla tapahtuva tilan omien tuotteiden vähäinen käsittely ja ns. alhaisen jalostusasteen valmistustoiminta, joita valvoo ELY-keskus maataloustuotannon tarkastusten yhteydessä.

Tällä lomakkeella hakeudutaan ainoastaan omien maataloustuotteiden alhaisen jalostusasteen valmistuksen valvontaan.

VALMISTUS JA KÄSITTELY SEKÄ VALMISTUS- JA KÄSITTELYTOIMINNAN LUONNE

Alhaisen jalostusasteen valmistukseksi katsotaan esimerkiksi omalla tilalla tuotettujen:

- jauhojen, ryynien, hiutaleiden tms. valmistus tilalla omassa myllyssä
- perunoiden ja kasvien kuoriminen, pilkkominen ja ryöppääminen
- marjojen tai ternimaidon tms. jäädyttäminen
- lihan paloittelu ja jauhelihan valmistus
- luomuraaka-aineiden sekoittaminen keskenään, kuten raasteiden, yrttisekoitusten, maysien, mehujen (täysmehu ilman sokeria) ja soseiden valmistus
- viiliin valmistaminen omasta juuresta
- edellä mainittujen tuotteiden pakkaaminen ja merkitseminen luomutuotteiksi valmistuksen jälkeen
- tilan ulkopuolella rahtityönä teetettyjen tuotteiden paloittelu, sekoittaminen, jäädyttäminen tms. sekä pakkaaminen ja merkitseminen luomutuotteiksi maatilalla (esim. rahtimyllyssä jauhettujen luomujauhojen, teurastamosta palautettu liha).

TUOTTEIDEN VÄHÄINEN KÄSITTELY

Valmistukseksi ei katsota omalla tilalla tuotettujen jalostamattomien maataloustuotteiden tuottamista, kauppakunnostusta, pesua, kuivaamista, pakkaamista eikä merkitsemistä ensimmäistä kertaa luonnonmukaiseksi tuotteeksi.

Tuotteiden vähäinen käsittely ei edellytä hakeutumista alhaisen jalostusasteen valmistuksen valvontaan hakeutumista, vaan se tarkastetaan automaattisesti kasvin- tai eläintuotannon tarkastuksen yhteydessä.

Esimerkkejä:

Toimija pakkaa omalla tilalla tuotettuja

- perunoita säkkeihin/ vähittäispakkauksiin ja merkitsee ne luomuperunoiksi
- kananmunia tai hunajaa ja merkitsee ne luomutuotteiksi.

Myös maatilalla tapahtuva tilan omien luonnonmukaisesti tuotettujen maataloustuotteiden kauppakunnostus, pesu, kuivaaminen ym. vähäinen käsittely kuuluvat ELY -keskuksen valvontaan.

Esimerkkejä:

- perunoiden pesu ja turvetus
- yrttien, viljan tai marjojen kuivaaminen

EVIRAN TUONTI- JA MARKKINAVALVONTAYKSIKKÖ VALVOO MUUTA ELINTARVIKKEIDEN VALMISTUSTA

Jos on kyse muun kuin edellä kuvatun valmistustoiminnan harjoittamisesta, maatilalla on hakeuduttava myös valmistustoiminnan valvontajärjestelmään lähettämällä tätä koskeva hakemus tuonti- ja markkina- ja valvontayksikköön.

Valmistustoiminnasta on kyse aina, kun tuotteen valmistuksessa käytetään luonnonmukaisesti tuotettujen ainesosien lisäksi myös tavanomaisesti tuotettuja ainesosia, lisäaineita ja/tai muita ei-maatalousperäisiä ainesosia tai apuaineita. Valmistustoiminnaksi katsotaan myös edellä kuvattu ns. alhaisen jalostusasteen valmistustoiminta, jos maataloustuotteet on hankittu toiselta viljelijältä.

Lomakkeen täyttäminen

2. ELINTARVIKKEET, JOIDEN ALHAISEN JALOSTUSASTEEN VALMISTUS ALOITETAAN

Tähän kohtaan merkitään kaikki luonnonmukaisesti tuotettuna markkinoitavat alhaisen jalostusasteen elintarvikkeet.

Tuotteen valmistusajankohta ja mahdollinen kausiluonteisuus:

J = jatkuva tuote, K = kausituote; myös valmistuskaudet tai -aika merkitään

3. LIITTEET

Hakemuksen liitteenä on toimitettava elintarvikelainsäädännön mukainen omavalvontasuunnitelma silloin kun toiminta on sen luonteista että elintarvikelainsäädäntö edellyttää omavalvontasuunnitelmaa (lisätietoja saa kunnalliselta elintarvikevalvontaviranomaiselta).

Muutoin liitteenä toimitetaan jalostustoiminnan kuvaus, josta selviää vähintään:

- jalostustoiminnan vastuhenkilö
- tuotteiden käsittelymenetelmät ja pakkaus
- luomupakkausmerkinnät
- erilläänpidon toteutus
- kirjanpidon toteutus

Tarkempia ohjeita saa tuonti- ja markkina- ja valvontayksikön julkaisusta "Luonnonmukaisen tuotannon ohjeet - alhaisen jalostusasteen valmistus". Ohjetta pidetään ajan tasalla myös Eviran internet-sivuilla.

ILMOITUS

luonnonmukaisen tuotannon valvontajärjestelmään kuuluvan toimijan toiminnassa tai olosuhteissa tapahtuneesta muutoksesta

 Tuonti- ja markkinavalvontayksikkö
Luomuvalvontalomake 10

ELY-keskuksen / Eviran merkintöjä

Päivämäärä	Dnro

Lomake pyydetään täyttämään selvästi tekstaten tai koneella ja palauttamaan seuraavasti:

- a) alkutuotannon osalta (mukaan lukien keruutuotanto sekä alhaisen jalostusasteen valmistus) ELY-keskuksen maaseutu ja energia - yksikköön
- b) lisäysaineiston pakkaamisen, tukkukaupan ja maahantuonnin osalta Eviran tuonti- ja markkinavalvontayksikköön
- Huom! Luomurehuvalvontaan kuuluvat toimijat ilmoittavat muutoksista luomuvalvontalomakkeella 12.

Muutos olosuhteissa	Eroaminen valvontajärjestelmästä
☐ toimijan vaihtuminen Tilan omistus- tai hallintaoikeuden muuttuessa esim. sukupolvenvaihdoksessa, on vanhan toimijan erottava tällä lomakkeella ja uuden sitouduttava noudattamaan tuotantovaatimuksia luomuvalvontalomakkeella 1. ☐ tuotantovuoden tuotantosuunnitelman muuttuminen ☐ Muu, mikä?	☐ tuotantosuunnan poistaminen luonnonmukaisen tuotannon valvontajärjestelmästä poistettava tuotantosuunta ☐ toimijan eroaminen luonnonmukaisen tuotannon valvontajärjestelmästä Tuotteiden markkinointi luonnonmukaiseen tuotantoon viittaavin merkinnöin ei ole sallittua valvontaviranomaisen valvontajärjestelmästä poistamisesta tekemän päätöksen jälkeen.

1. ILMOITUKSEN ANTAJAN TIEDOT	Toimijan nimi		Tilatunnus	Luomurekisteritunnus
	Lähiosoite		Postinumero ja -toimipaikka	
	Puhelinnumero	Telefaxnumero	Sähköpostiosoite	
	Päätilan/viljelmän/toimitilojen osoite (jos muu kuin yllä oleva)			
	Tilan/tilojen/toimitilojen sijaintikunta		ELY-keskus	
2. SELVITYS MUUTOKSISTA TOIMIJAN/ TILAN TOI- MINNASSA				
3. ALLEKIRJOI- TUS	Aika ja paikka		Toimijan allekirjoitus	
4. LIITTEET	☐ Luomusuunnitelma ☐ Kauppari, vuokrasopimus tai hallintaoikeussopimus ☐ Muu, mikä?			

VAATIMUKSEN MUKAISUUSVAKUUTUS

Euroopan yhteisöjen neuvoston asetuksen (EY) 834/2007 ja komission asetuksen (EY) 889/2008 mukaisesti tuotettu tuote

Tunniste (1)				
Toimija (2)				
Toimijan luomurekisterinumero (3)				
Toimijaa valvovan viranomaisen tunnusnumero (4)				
Yhteystiedot				
Tuote (5)	Tuotteen nimi	Tuotantovuosi (6)	Määrä	Vaihe (7)
Lisätietoja (8)				
Vakuutuksen laatimispaikka ja -päivämäärä	Allekirjoitus (9)			

Ohjeita vaatimuksen mukaisuusvakuutuksen täyttämiseksi:

- (1) Kukin vakuutus on varustettava tunnisteella tuotantopanos- ja tuotekirjanpitoon viittaamisen helpottamiseksi.
- (2) Vakuutuksen antavan toimijan tulee olla sama kuin viimeisimmässä tuotantotarkastuspäätöksessä.
- (3) Luomurekisterinumero löytyy jo päätöksestä valvontajärjestelmään hyväksymisestä tai vuosittaisesta tuotantotarkastuspäätöksestä.
- (4) Valvovan viranomaisen tunnusnumero on alkutuotannon osalta muotoa FI-EKO-ELY-keskuksen tunnusnumero ja valmistuksen osalta muotoa FI-EKO-201. Siirtymäkaudella, joka päättyy 30.6.2010, voidaan käyttää myös muotoa FI-A-ELY-keskuksen tunnusnumero (alkutuotanto) ja FI-B (valmistus) olevia tunnuksia.
- (5) "Tuote" on kuvattava yksiselitteisesti (kasvi-/eläinlaji tai tuotteen nimi, määrä, tuotantotapa), jotta vakuutus voidaan yhdistää kyseiseen tuotteeseen.
- (6) Tuotantovuosi on vuosi, jolloin kyseinen erä on tuotettu. Jos sama vakuutus koskee useiden vuosien eriä, jokainen vuosi merkitään omalle rivilleen.
- (7) Vaihe on joko luonnonmukainen (merkitään koodilla 1) tai siirtymävaihe (merkitään koodilla 2).
- (8) Lisätietoja erästä, esim. raaka-aineen jalostajan merkinnät tuotteen käsittelystä ja kuittaus allekirjoituksella. Mikä vaatimuksen mukaisuusvakuutusta käytetään asiakirjana, ja erän toimittaa/kuljettaa eri toimija kuin asiakirjan antaja, merkitään myös toimittajan/kuljettajan yhteystiedot.
- (9) Vakuutukseen sisällytettävien allekirjoitusten lukumäärä määräytyy toimittajaorganisaation oman käytännön vähimmäisvaatimusten mukaisesti.

Malli perustuu standardiin ISO/IEC Guide 22

ELY-keskusten tunnusnumerot (suluissa siirtymäkaudella käytössä oleva FI-A -muotoisissa tunnuksissa käytettävä numero):

Uusimaa	101 (001)	Kaakkois-Suomi	106 (006)	Etelä-Pohjanmaa	111 (011)
Varsinais-Suomi	102 (002)	Etelä-Savo	107 (007)	Pohjanmaa	112 (012)
Satakunta	103 (003)	Pohjois-Savo	108 (008)	Pohjois-Pohjanmaa	113 (013)
Häme	104 (004)	Pohjois-Karjala	109 (009)	Kainuu	114 (014)
Pirkanmaa	105 (005)	Keski-Suomi	110 (010)	Lappi	115 (015)

